

Yetkisiz Temsilcinin Hukuki Sorumluluğu*

Yetkisiz Temsilcinin Hukuki Sorumluluğu

Serap HELVACI**
Bülent KARASU***

ÖZ

Bütün hukuk düzenleri yetkisiz hareket eden doğrudan temsilcinin üçüncü kişiye karşı sorumlu olması gerektiğini öngörmektedir. Sorumluluğun oluşumunda ortak koşullar benimsenmekle birlikte, yetkisiz temsilcinin sorumluluğunun kapsamı konusunda farklı yaklaşımlar sergilenmektedir. Hukuk sistemimizde TBK. m. 47 hükmü, değişen koşullar ışığında basamaklı bir sorumluluk rejimini düzenlemektedir. Yetkisiz temsilcinin sorumluluğu, üçüncü kişinin iyiniyetli olmasını gerektirir. Üçüncü kişi, hukuki işlemin yapıldığı anda muhatabının yetkisizliğini bildiğinde veya bilmesi gerektiğinde, temsilcinin sorumluluğu kalkar. Ancak üçüncü kişinin yetkisizliğe ilişkin pozitif veya normatif bilgisinin, kusurlu yetkisiz temsilcinin sorumluluğuna etkisi konusunda değişik sonuçlara varılmaktadır. Çalışmamızda Türk Borçlar Kanununda yetkisiz temsilcinin sorumluluğunun kapsamı ile üçüncü kişinin yetkisizliği bilmesinin veya bilmesi gerekliliğinin kusurlu temsilcinin sorumluluğuna etkisi incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Yetkisiz temsilci, Sorumluluk, Kusur, İyiniyet, Menfi zarar, Müspet zarar, Türk Borçlar Kanunu

ABSTRACT

It is generally recognized under different legal systems that an agent acting without authority shall be liable for damages to the third party. Even though common requirements are likely to be accepted in the formation of liability, it is noted that different approaches are adopted for the liability of an unauthorized agent. In this respect, relevant provision of Turkish Code of Obligations, which is article number 47, regulates a gradual liability system in consideration of changing conditions. However, the agent is liable to the third party only to the extent that the third party is in good faith. The agent is not liable to the third party, when entering into the contract with the unauthorized agent, the third party knew or ought to have known that the agent had no authority. It is concluded that the positive or normative knowledge of the third party regarding the agent who has no authority to enter into such a contract impacts the liability of blameworthy unauthorized agent. Our paper discusses the liability of

* Bu makale Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Doktora Programı kapsamında hazırlanan "Karşılaştırmalı Hukukta Temsil" isimli doktora tezinden üretilmiştir.

** Prof. Dr., Marmara Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Medeni Hukuk Anabilim Dalı, hukukdekan@marmara.edu.tr

*** Doktora Programı Öğrencisi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Bölümü. avkarasu@hotmail.com

unauthorized agent to the third party and its impression to the liability of blameworthy unauthorized agent if the third party knew or ought to have known that the agent had no authority under Turkish Code of Obligations.

Keywords: Unauthorized agent, Liability, Blameworthiness, Good faith, Reliance damages, expectation damages, Turkish Code of Obligations.

I. GİRİŞ

Başkası hesabına yapılan bir işlemin etkili olması, temsilci sıfatıyla hareket eden kişinin yetkili olmasını gerektirir. Yetkisiz yapılan işlem, temsil olunanın hukuki konumunu kural olarak etkilemez. Ancak tarafların menfaatlerinin korunması düşüncesiyle bu kurala istisnalar tanınmaktadır. Doğrudan temsilcinin yetkisiz bir şekilde yaptığı işlemin temsil olunan tarafından onanması veya üçüncü kişiyi koruyan hükümlerin varlığı, temsilin etkili olmasına yol açar. Temsilin etkili olmasını sağlayan olguların yokluğu, doğrudan temsilcinin sorumluluğunu gündeme getirir.

Yetkisiz temsilcinin sorumluluğu, temsil kurallarına yönelik olarak yapılan her araştırmanın temel çekirdeğini oluşturur. Bütün hukuk sistemleri, yetkisiz doğrudan temsilcinin üçüncü kişinin uğradığı zararlardan sorumlu olması esasını benimsemektedir. Ancak sorumluluğun kapsamı konusunda geniş bir yelpazeye yayılan yaklaşımlar mevcuttur. Bu konudaki düzenlemeler, temsil işlemine katılan tarafların menfaatlerine tanınan önceliğe göre değişmektedir. Hukuk düzenleri, yetkisiz hareket eden doğrudan temsilcinin sorumluluğunun oluşumunda üçüncü kişinin iyiniyetli olması gerektiği koşulunu öngörmekle birlikte, üçüncü kişinin kötü niyetinin temsilcinin sorumluluğuna etkisinde farklı sonuçlara ulaşmaktadır. Çalışmamızda yetkisiz temsilcinin sorumluluğunun kapsamı ile üçüncü kişinin kötü niyetinin temsilcinin sorumluluğuna etkisi araştırılacaktır.

Hukuk sistemimizde temsil kurumu ile ilgili olarak gerçekleştirilen değerlendirmelerde genel olarak kaynak İsviçre Borçlar Kanununda ve Alman Medeni Kanununda öngörülen yaklaşımlar dikkate alınır. Çalışmamızda bu ulusal hukuk sistemlerinde benimsenen düzenlemeler gözetilecektir. Ancak işlediğimiz konuya ilişkin bakış açımızı genişletmek gayesiyle, hukuk sistemimize etki etme kabiliyeti olan iki uluslararası hukuk belgesine de değinilecektir. Böylece özel hukukta uyumlaştırma faaliyetleri ışığında oluşturulan Avrupa Sözleşme Hukuku İlkeleri (Principles of European Contract Law) ve Uluslararası Ticari Sözleşmelere İlişkin İlkeler (Principles of International Commercial Contracts) çalışmamızın bir parçasını teşkil etmektedir. Zikredilen hukuk belgelerinde öngörülen hükümler, civil law ile common law sistemlerinde yer alan ve sorunlara en etkili çözüm getirdiğine inanılan kurallardan oluşmaktadır.

II. YETKİSİZ TEMSİLCİNİN SORUMLULUĞUNUN KOŞULLARI

1. Yetkisiz Temsilcinin Başkası Adına Hareket Etmesi

Türk ve İsviçre Borçlar Kanununun temsile ilişkin genel hükümlerinde iki madde yetkisiz temsili düzenler. “Onama Halinde” kenar başlığını taşıyan TBK. m. 46 (İBK. m. 38), bir kimsenin yetkisiz olarak temsilci sıfatıyla yaptığı işlemin onanması sürecini işlemektedir¹. Adına hareket edilen temsil olunanın yetkisiz hukuki işlemi açık veya örtülü olarak onamamasının hukuki sonuçları ise TBK. m. 47’de (İBK. m. 39) hüküm altına alınmıştır². Temsilcinin sorumluluğunu öngören TBK m. 47’nin (İBK. m. 39) uygulanması, temsilcinin başkası adına hareket etmesini gerektirir³. Üçüncü kişi, işlem yaptığı doğrudan temsilcinin yetkisiz olması nedeniyle, hedeflediği muhatabı olan temsil olunan ile etkili bir işlem yapamamasından ötürü uğradığı zararların giderilmesini talep edebilir. Böylece temsilcinin kendi adına ve temsil olunan hesabına hareket ettiği dolaylı temsilde temsilcinin sorumluluğu gündeme gelmez⁴. Zira dolaylı temsilci, kurumun hukuki niteliği bakımından kendi adına hareket ettiğinden, üçüncü kişinin karşı tarafıdır. Dolaylı temsilci, üçüncü kişiyle yaptığı sözleşmeden kaynaklanan yükümlülükleri bizzat yerine getirmek zorundadır.

- 1 TBK. m. 46, “Bir kimse yetkisi olmadığı halde temsilci olarak bir hukuki işlem yaparsa, bu işlem ancak onadığı takdirde temsil olunanı bağlar (1). Yetkisiz temsilcinin kendisiyle işlem yaptığı diğer taraf, temsil olunanın, uygun bir süre içinde bu hukuki işlemi onayıp onamayacağını bildirmesini isteyebilir. Bu süre içinde işlemin onanmaması durumunda, diğer taraf bu işlemle bağlı olmaktan kurtulur (2)” şeklindedir.
- 2 TBK. m. 47, “Temsil olunanın açık veya örtülü olarak hukuki işlemi onamaması halinde, bu işlemin geçersiz olmasından doğan zararın giderilmesi, yetkisiz temsilciden istenebilir. Ancak, yetkisiz temsilci, işlemin yapıldığı sırada karşı tarafın, kendisinin yetkisiz olduğunu bildiğini veya bilmesi gerektiğini ispat ederse, kendisinden zararın giderilmesi istenemez (1). Hakkaniyet gerektiriyorsa, kusurlu yetkisiz temsilciden diğer zararların giderilmesi de istenebilir (2). Sebepsiz zenginleşmeden doğan haklar saklıdır (3)” şeklindedir.
- 3 WATTER Rolf/SCHNELLER Yves, Basler Kommentar, Obligationenrecht I, Art. 1-529, Hrsg. Honsell/Vogt/Wiegand, 4. Auflage, Basel 2007, m. 39, n. 1; ZÄCH Roger/KÜNZLE Hans Rainer: Berner Kommentar, Kommentar zum schweizerischen Privatrecht, Band VI: Das Obligationenrecht, 1. Abteilung: Allgemeine Bestimmungen, 2. Teilband, 2. Unterteilband: Stellvertretung, Kommentar zu Art. 32-40 OR, Bern 1990; m. 39, n. 7. Alman Medeni Kanunu temsil konusunu 164. ilâ 181. madde hükümleri arasında düzenlemiştir. Temsile ilişkin hükümler sadece doğrudan temsili kapsamaktadır. Böylece temsilcinin Alman MK. m. 179 uyarınca sorumlu olması, onun temsil olunan adına hareket etmesini zorunlu kılar. LEPTIEN Ulrich, Soergel Bürgerliches Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, Band 2, Allgemeiner Teil 2, § 104-240, 13. Auflage, Stuttgart 1999, m. 179, n. 3. Avrupa Sözleşme Hukuku İlkeleri, temsilcinin sorumluluğunu “Doğrudan Temsil” kenar başlığını taşıyan ikinci kısımda düzenlemiştir. ASHİ m. 3:204’ün açıklayıcı yorumlarında, temsilcinin başkası adına hareket etmekle temsil olunanı borçlandırmaya yetkili olduğunu üçüncü kişiye garanti ettiği, ancak bu yetki mevcut olmadığında ikinci fıkra gereğince tazminat ödemekle yükümlü olduğu vurgulanmaktadır. ASHİ m. 3:204 Yorum C. Bu konuda bkz. LANDO Ole/BEALE Hugh, Principles of European Contract Law, Part I and II, Kluwer Law International, The Hague/London/Boston 2000, s. 208. Uluslararası Ticari Sözleşmelere İlişkin İlkeler, kıta Avrupa hukuk sistemlerinde genel olarak benimsenen doğrudan ve dolaylı temsil ayırımını öngörmez. Ancak tanımı ve hukuki sonuçları bakımından doğrudan temsilin karşılığını teşkil eden açık temsilde yetkisiz temsilcinin sorumluluğu UTSİ m. 2.2.6 f. 1’de düzenlenmiştir. www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2016/principles2016-e.pdf (11.12.2017).
- 4 Yavuz’a göre, “Bir kişi, bir dolaylı temsil yetkisine dayanarak dolaylı temsil olunan hesabına olduğu halde kendi adına bir üçüncü kişi ile hukuki işlem yaptığında dolaylı temsil vardır”. YAVUZ Cevdet, Türk-İsviçre ve Fransız Medeni Hukuklarında Dolaylı Temsil, İstanbul 1983, s. 57.

TBK. m. 47'de (İBK. m. 39) öngörülen sorumluluğun doğumu için temsilci gerçekte yetkiye sahip olmadığı halde, temsil olunanın hesabına hareket etmesi konusunda yeterli yetkiyi taşıdığını beyan etmesi gerekir. Bu beyan açık veya örtülü olarak gerçekleşebilir. Hukuki işlemin başkasının adına temsilci sıfatıyla yapıldığının karşı tarafa belirtilmesi, temsil için gerekli olan yetkinin temsil olunan tarafından verildiğinin örtülü de olsa açıklandığının kabulüne yol açar⁵. Alman hukukunda da benzer bir yaklaşım söz konusudur. Nitekim Alman MK. m. 179 kapsamında öngörülen sorumluluğun meydana gelmesinde temsilcinin gerçeğe aykırı olarak açık veya örtülü bir şekilde temsil olunandan yetki aldığını ortaya koyduğu, bununla sözleşmenin geçerli olarak kurulması yönünde işlemin karşı tarafında haklı bir güven oluşturduğu sonucuna varılmaktadır⁶.

2. Onamama Nedeniyle Geçersizlik

Temsilcinin sorumluluğunun oluşması, temsil işleminin yetkisizlik nedeniyle etkili olmaması koşuluna bağlıdır. Yetkisiz yapılan sözleşme temsil olunan tarafından onandığında, geçerli hale gelebilir. Nitekim bu husus TBK. m. 47'de (İBK. m. 39), "Temsil olunanın açık veya örtülü olarak hukuki işlemi onamaması halinde (...)" şeklinde düzenlenmiştir⁷. Bu nedenle temsilcinin yetkisiz hareket etmesine rağmen, işlemin TBK. m. 46 (İBK. m. 38) gereğince onanması veya üçüncü kişinin güvenini koruyan hükümlerin⁸ uygulanması koşullarının varlığı halinde, TBK. m. 47'de öngörülen sorumluluk gündeme gelmez⁹. Bütün sistemler sorumluluğun doğması için temsilcinin yetkisizliğinin sonucu olarak üçüncü kişinin zarara uğramasını öngörmektedir. Temsilcinin yetkisizliği ile ortaya çıkan zarar arasında illiyet bağının olması gerekir. Sözleşmenin kurulmasını engelleyen başka nedenlerin varlığında¹⁰, yetki eksikliği ile zarar arasında gerekli olan illiyet bağının yokluğundan, TBK. m. 47'nin içerdiği sorumluluk rejimi uygulanmaz¹¹. Bu yaklaşım isabetlidir. Ulaşılabilecek aksi yönde bir sonuç, üçüncü kişinin yetkili bir kimse ile işlem yapmasından daha iyi bir konuma getirilmesi anlamını taşıyacaktır. Hukuk sistemleri benzer gerekçe ile temsilcinin sorumluluğunun, sözleşme geçerli olsaydı üçüncü kişinin temsil olunandan elde edebileceği değerler ölçüsünde sınırlı olması gerektiği sonucuna varmaktadır.

5 KOLLER Alfred, Der gute und der böse Glaube im allgemeinen Schuldrecht, Freiburg 1985, n. 385; OSER Hugo/SCHÖNENBERGER Wilhelm, Kommentar zum Obligationenrecht, 3. Teil, Zürich 1945, Art. 458-465, m. 39, n. 2; BGE 85 II 30.

6 SCHRAMM Karl-Heinz, Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 1, Allgemeiner Teil, § 1-240, 5. Auflage, München 2006, m. 179, n. 40; LEPTIEN, m. 179, n. 1; BGH NJW 2000, 1407-1408.

7 ASHİ m. 3:204 f. 2, yetkisiz yapılan işlemin ASHİ m. 3:207 gereğince onanmaması halinde, temsilcinin sorumlu olacağını düzenler. UTSİ m. 2.2.6 f. 1 de temsil olunanın işlemi onamamasının temsilcinin yükümlülüğüne yol açacağını açıkça öngörmektedir.

8 TBK. m. 41 f. 2 (İBK. m. 33 f. 2), TBK. m. 42 f. 3 (İBK. m. 34 f. 3) ve TBK. m. 45 (İBK. m. 37).

9 ZACH/KÜNZLE, m. 39, n. 9; İNCEOĞLU Murat, Borçlar Hukukunda Doğrudan Temsil, İstanbul 2010, s. 439.

10 Örneğin TBK. m. 27'ye aykırılık halinde, TBK. m. 47 uygulama alanı bulmaz.

11 VÍOLAND Georges, Die Stellvertretung ohne Ermächtigung, OR Art. 38 und 39, Bern und Stuttgart 1988, s. 149; AKYOL Şenol, Türk Medeni Hukukunda Temsil, İstanbul 2009, s. 520-521. Alman hukukunda yetkisizlik dışında bir nedenden ötürü geçersiz olan bir sözleşmeye dayalı olarak MK. m. 179 kapsamında bir sorumluluğun oluşmayacağı kabul edilir. FLUME Werner, Allgemeiner Teil des Bürgerlichen Recht, Zweiter Band: Das Rechtsgeschäft, 3. Auflage, Berlin/Heidelberg/New York 1979, s. 802; SCHILKEN Eberhard, J. Von Staudingers Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Allgemeiner Teil, § 164-240, Berlin 2004, m. 179, n. 9; BGH WM 1977, 478, 479.

Böylece yetkisiz temsilci, temsil olunanın sözleşmeyi yerine getiremeyeceğini veya tazminatı ödeyemeyeceğini (örneğin temsil olunanın iflas etmesi nedeniyle) ispat ederse, kendisi de tazminat ödeme yükümlülüğünde olmaz¹². Zira temsilci yetkili bir şekilde hareket etseydi dahi, karşı sözleşeni olan temsil olunana yönelen üçüncü kişi, daha iyi bir konuma ulaşamazdı. Ancak temsilcinin, temsil olunanın malvarlığına ilişkin bilgileri üçüncü kişiye aktarmamasından veya eksik aktarmasından dolayı culpa in contrahendo sorumluluğu irdelenecektir.

III. SORUMLULUĞUN KAPSAMI

I. Genel Bakış

Doğrudan temsil kapsamında yetkisiz yapılan bir işlem askıda hükümsüzdür. Temsil olunan hukuken bağlı olmamasına karşılık, üçüncü kişi sözleşme ile bağlıdır. Bu askı durumu, yetkisiz işlemin temsil olunan tarafından onanmasına veya onanmasının reddedilmesine kadar devam eder¹³. Yetkisiz doğrudan temsil işleminin onanması, temsilcinin sorumluluğunu kural olarak kaldırır¹⁴. Yetkisiz işlemin açık veya örtülü olarak onanmaması halinde ise işlem geçersiz hale gelir. Bu durumda üçüncü kişi sözleşme ile bağlı olmaktan kurtulurken, yetkisiz hareket eden temsilcinin sorumluluğu oluşur. Temsilcinin sorumluluğu, TBK. m. 47’de (İBK. m. 39) düzenlenmiştir¹⁵. “Onamama Halinde” kenar başlığını taşıyan hüküm, “Temsil olunanın açık veya örtülü olarak hukuki işlemi onanmaması halinde, bu işlemin geçersiz olmasından doğan zararın giderilmesi, yetkisiz temsilciden istenebilir. Ancak, yetkisiz temsilci, işlemin yapıldığı sırada karşı tarafın, kendisinin yetkisiz olduğunu bildiğini veya bilmesi gerektiğini ispat ederse, kendisinden zararın giderilmesi istenemez (1). Hakkaniyet gerektiriyorsa, kusurlu yetkisiz temsilciden diğer zararların giderilmesi de istenebilir (2). Sebepsiz zenginleşmeden doğan haklar saklıdır (3)” şeklindedir. Hükmün ilk fıkrası, menfi zararın giderilmesine ilişkindir. İkinci fıkrada temsilcinin kusurlu olması ve hakkaniyetin gerektirmesi halinde, müspet zararın giderileceği öngörülmektedir. Üçüncü fıkrada ise sebepsiz zenginleşmeden doğan haklar saklı tutulmuştur¹⁶.

12 LOSER Peter, Die Vertauenshaftung im schweizerischen Schuldrecht, Bern 2006, s. 352; ZACH/KÜNZLE, m. 39, n. 25; HÜBNER Ulrich, Interessenkonflikt und Vertretungsmacht, München 1977, n. 1313; LEPTIEN, m. 179, n. 16; ASHÍ m. 3:204 Yorum C.

13 AKYOL, s. 464; BECKER Hermann, Kommentar zum Schweizerischen Privatrecht, Band IV: Obligationenrecht, I. Abteilung: Allgemeine Bestimmungen (Art. 1-183), 2. Auflage, Bern 1941, m. 38, n 1; BGE 107 II 112. Alman hukukunda aynı sonuca ulaşılmaktadır. LARENZ Karl/WOLF Manfred, Allgemeiner Teil des Bürgerlichen Rechts, München 2004, s. 901; MEDÍCUS Dieter, Allgemeiner Teil des BGB, Heidelberg 2006, n. 976; KÖHLER Helmut: Allgemeiner Teil des BGB, München 2009, s. 170.

14 Ancak koşulların varlığı halinde, onamaya kadar geçecek sürede üçüncü kişinin uğradığı gecikme zararları culpa in contrahendo uyarınca temsilciden talep edilebilir.

15 Alman MK. m. 179; ASHÍ m. 3:204; UTSİ m. 2.2.6.

16 Sebepsiz zenginleşmeden doğan borç ilişkileri TBK. m. 77 vd. hükümlerinde düzenlendiğinden, hükmün üçüncü fıkrasında ayrıca değinilmesi isabetli değildir. Bu nedenle çalışmamızın kapsamı dışında tutulmuştur.

2. Menfi Zararın Tazmini

Üçüncü kişi, yetkisiz hukuki işlemin onanmaması halinde, geçerli olduğuna güvendiği işlemin geçersiz olması nedeniyle uğradığı zararların giderilmesini talep edebilecektir. Nitekim bu husus TBK. m. 47 f.1 c.1'de, "(...) bu işlemin geçersiz olmasından doğan zararın giderilmesi (...)" şeklinde açıkça düzenlenir. Yetkisiz temsilci, menfi zarardan sorumludur¹⁷. Bu sonuca ikinci fıkrada yer verilen "diğer zararlar" ifadesinin karşıt anlamından da ulaşılabılır. Yetkisiz temsilcinin sorumluluğu, kusurundan bağımsız olarak oluşur¹⁸. Bir başka ifadeyle, sorumluluk kusura dayanmadığından, yetkisiz olduğunu kusuru olmadan bilmeyen bir temsilci dahi üçüncü kişinin menfi zararlarını karşılamak zorundadır¹⁹. Temsilcinin kusursuz sorumluluğu açıkça düzenlenmemişse de, ikinci fıkrada müspet zararın giderilmesinde hakkaniyetin yanında kusur koşuluna yer verilmesi, birinci fıkrada öngörülen sorumluluğun kusura dayanmadığını göstermektedir²⁰. Ancak yetki eksikliği hususunda temsilcinin ve üçüncü kişinin eşzamanlı olarak iyiniyetli olmaları halinde, TBK. m. 45 (İBK. m. 37) gereğince taraflar arasında yapılan işlem etkili olduğundan, temsilcinin sorumluluğu oluşmaz²¹.

Alman MK. m. 179 f. 2 ise yetkisizliğini bilmeyen temsilcinin, üçüncü kişinin menfi zararlarını karşılamak zorunda olduğunu düzenler²². Temsilci, yetki eksikliğini bilmiyorsa, hükmün birinci fıkrasında öngörülen sorumluluk uygulanmaz²³. Böylece temsilcinin yetki eksikliğine ilişkin bilgisizliği ağır kusura dayansa dahi, menfi tazminatın karşılanması gündeme gelir²⁴. Alman hukukunda temsilci sıfatıyla hareket eden kişinin, muhatabına yetkinin varlığı hususunda örtülü bir garanti verdiği kabul edilir. Temsilcinin gerçekte yetkisi olmadığında, bu garantinin

17 KELLER Max/SCHÖBI Christian, Das Schweizerische Schuldrecht, Band I, Allgemeine Lehren des Vertragsrecht, 3. Auflage, Basel/Frankfurt am Main 1988, s. 74; BUCHER Eugen, Schweizerisches Obligationenrecht, Allgemeiner Teil ohne Deliktsrecht, 2. Auflage, Zürich 1988, s. 644; İNCEOĞLU, s. 471; BGE 106 II 132; BGE 44 II 507.

18 LOSER, s. 347; VİOLAND, s. 181; VON TUHR Andreas/PETER Hans, Allgemeiner Teil des Schweizerischen Obligationenrecht, Erster Band, Dritte Auflage, Zürich 1979, s. 403; ERGÜNE Mehmet Serkan, Olumsuz Zarar, İstanbul 2008, s. 204 ve s. 205 dn. 192; EREN Fikret, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 10. Bası, İstanbul 2008, s. 415; BGE 51 II 219; BGE 46 II 412.

19 Türk ve İsviçre hukukunda TBK. m. 47 (İBK. m. 39) hükmüne ilişkin sorumluluğun niteliği c.i.c kapsamında değerlendirilir. Sözleşme görüşmeleri esnasında taraflar arasında bir güven ilişkisi oluşur. Üçüncü kişiye yetkisizliğini açıklamayan temsilci, bu güven ilişkisinden doğan borçlarına aykırı davrandığından sorumlu kabul edilir. LOSER, s. 347-348; ZACH/KÜNZLE, m. 39, n. 31; KOCAYUSUFPAŞAOĞLU Necip/HATEMİ Hüseyin/SEROZAN Rona/ARPACI Abdülkadir, Borçlar Hukuku, Genel Bölüm, Birinci Cilt, Borçlar Hukukuna Giriş, Hukuki İşlem, Sözleşme, 4. Bası, İstanbul 2008, s. 734; TEKİNAY Selahattin Sulhi/AKMAN Sermet/BURCUOĞLU Haluk/ALTOP Atilla, Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, 7. Bası, İstanbul 1993, s. 205; BGE 77 II 136; BGE 104 II 94.

20 İnceoğlu, olması gereken hukuk bakımından tehlikenin temsilciye yüklenmemesi gerektiğini savunmaktadır. İNCEOĞLU, s. 463-464. Akyol da istisnai durumlarda yetkisiz temsilcinin üçüncü kişiye karşı sorumlu olmasının adil olmadığını ileri sürmektedir. AKYOL, s. 583.

21 "Yetkinin sona erdiğinin ileri sürülememesi" kenar başlığını taşıyan TBK. m. 45, "Temsilci, yetkisinin sona ermiş olduğunu bilmediği sürece, temsil olunan veya halefleri, temsilcinin yapmış olduğu hukuki işlemlerin sonuçlarıyla bağılırdır (1). Bu kural, üçüncü kişilerin yetkinin sona ermiş olduğunu bildikleri durumlarda uygulanmaz (2)" şeklindedir.

22 Hüküm gereğince, yetkisiz temsilci üst sınırı ifa menfaati olan menfi zararlardan sorumludur.

23 Alman MK. m. 179 f. 1 gereğince, yetkisizliğini bilen temsilci, üçüncü kişinin seçimine göre ifadan veya müspet zararın tazmininden sorumludur.

24 LEPTIEN, m. 179, n. 18; SCHILKEN, m. 179, n. 17; BGH WM 1977, 479.

ihlalden ötürü üçüncü kişiye karşı sorumluluğu doğar²⁵. Temsilcinin sorumluluğu kusura dayanmadığından, yetkisiz olduğunu kusuru olmadan bilmeyen temsilci de üçüncü kişiye tazminat ödemekle yükümlüdür. Böylece temsilci sıfatıyla işlem yapan bir kimsenin yetkisiz hareket etmesinin tehlikesini taşıması gerektiğinden hareket edilmektedir²⁶. Aksi görüşte olan yazarlar, yetkisizliğini hiçbir şekilde bilme olanağına sahip olmayan temsilcinin BK. m. 179 f. 2 kapsamında sorumlu tutulmasının hakkaniyete aykırı olduğunu savunmaktadır²⁷.

Yetkisiz temsilcinin kusursuz olduğu hallerde sorumlu olmaması gerektiğine ilişkin fikirlere katılmak mümkün değildir. Zira temsilcinin kusursuz olarak sorumlu tutulmasının nedeni, başkası adına ve hesabına hareket eden temsilcinin yetkinin varlığını incelemesi ve teyit etmesi bakımından üçüncü kişiye nazaran daha elverişli konumda olan taraf olmasıdır. Temsilcinin yetkisizliği, üçüncü kişiyle yakın bir ilişki içerisinde olması gereken temsilcinin kendi egemenlik alanından kaynaklanan bir tehlike teşkil ettiğinden, bu tehlikenin onun tarafından taşınması gerekir. Nitekim ele aldığımız bütün hukuk sistemlerinin öngördüğü düzenlemelerin sistematik yapısından yetkisiz temsilcinin kusursuz olarak sorumlu olacağı sonucu çıkmaktadır. Hükümlerin lafzına rağmen, yetkisiz temsilcinin sorumluluğunun belli olgularda sınırlandırılması dayanaktan yoksundur.

3. Müspet Zararın Tazmini

TBK. m. 47 f. 2 (İBK. m. 39 f. 2) gereğince, “Hakkaniyet gerektiriyorsa, kusurlu yetkisiz temsilciden diğer zararların giderilmesi de istenebilir”. Hükümde geçen “diğer zararlar” ifadesi ile müspet zararın kastedildiği kabul edilmektedir²⁸. Böylece temsilcinin kusurlu olması ve olayın özellikleri çerçevesinde hakkaniyetin gerektirmesi halinde, menfi zararı aşan ve üst sınırı müspet zarar olan bir sorumluluk gündeme gelir²⁹.

Temsilcinin menfi zararı aşan bir zarardan sorumlu olmasında iki koşul öngörülmüştür. Hükümde temsilcinin kusuru açıkça aranmaktadır. Temsilci, yetkisizliğini bildiği veya bilmesi

25 Avrupa Sözleşme Hukuku İlkeleri’nde ve Uluslararası Ticari Sözleşmelere İlişkin İlkeler’de öngörülen sorumluluk da sözleşmesel yetki garantisinin ihlaline dayanır. Temsilci sıfatıyla hareket eden kişinin açık veya örtülü olarak yetki garantisi verdiği, bu nedenle temsilcinin ayrı bir taraf olarak sorumlu tutulması gerektiği kabul edilir. Temsilcinin kusurundan bağımsız olarak sorumluluğu söz konusudur. ASHÍ m. 3:204 Yorum C; Unidroit 1999 Study L-Misc. 21, Nr. 142, Nr. 148 ve Nr. 154; Unidroit 2000 Study L-Misc. 22, Nr. 856 ve Nr. 863.

26 SCHRAMM, m. 179, n. 4; KÖHLER, s. 172; SCHILKEN, m. 179, n. 17.

27 HÜBNER, n. 1315; FLUME, s. 807-808; CANARIS Claus-Wilhelm, Die Vertrauenshaftung im deutschen Privatrecht, München 1976, s. 535 dipnot 53. Leptien, bu yönde bir sorumluluk sınırlamasının kanunun lafzı ile uyumlu olmadığını, ancak uç somut olaylarda isabetli olacağını ileri sürmektedir. LEPTIEN, m. 179, n. 18.

28 KELLER/SCHÖBI, s. 74 ve s. 90; BUCHER, s. 644; OSER/SCHÖNENBERGER, m. 39, No. 16; SCHWENZER Ingeborg, Schweizerisches Obligationenrecht, Allgemeiner Teil, 4. Auflage, Bern 2006, n. 43.08; FEYZİOĞLU Feyzi Necmeddin, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, c. I, 2. Bası, İstanbul 1976, s. 436; ESENER Turhan, Yetkisiz Temsil, Ankara 1963, s. 133; BGE 106 II 131 ve 133.

29 LOSER, n. 585; BECKER, m. 39, No. 7; KOCAYUSUPFAŞAOĞLU, s. 737; SUNGURBEY, s. 177; BGE 90 II 404. Von Büren ise temsilcinin sorumluluğu konusunda yapılan ayırımın tartışmaya açık olduğunu, indirim nedenlerinin dikkate alınması suretiyle temsilcinin her olasılıkta ifa menfaatlerinden sorumlu olmasının uygun olacağını ileri sürmektedir. VON BÜREN Bruno, Schweizerisches Obligationenrecht, Allgemeiner Teil, Zürich 1964, s. 163.

gerektiği halde, temsil olunan için işlem yaptığında kusurlu kabul edilir. Diğer zararların giderilmesi, temsilcinin kusurlu olmasının yanısıra hakkaniyetin gerçekleşmesi koşuluna bağlıdır. Bu koşulun değerlendirilmesinde, somut olaya ilişkin bütün önemli durumlar gözetilir³⁰. Dikkate alınacak kıstaslar arasında tarafların ekonomik konumları, kusurun derecesi ve zararın büyüklüğü sayılabilir. Böylece ikinci fıkrada öngörülen sorumluluk kapsamında, müspet zararın ancak hakkaniyetin gerektirdiği kadarı tazmin edilecektir³¹. TBK. m. 47 (İBK. m. 39), Alman Medeni Kanunu'ndan farklı olarak aynen ifa talebini öngörmez. Doktrinde yetkisiz temsilcinin TBK. m. 51 f. 1³² (İBK. m. 43 f. 1) uyarınca temsil olunan adına taahhüt edilen edimi aynen yerine getirmesine karar verilebileceği haklı olarak savunulmaktadır³³. Ancak edimin temsil olunanın kişisel özelliklerine hitap etmemesi ve temsilci tarafından yerine getirilebilir olması gerekir. Böylece işlemin yetkisiz temsilci ile üçüncü kişi arasında kurulmuş sayılmasına benzer bir sonuç ortaya çıkacaktır.

Alman MK. m. 179 f. 1, yetkisizliğini bilerek hareket eden temsilcinin sorumluluğunu düzenler³⁴. Temsilci, yetkisiz yapılan işlem temsil olunan tarafından onanmadığında, üçüncü kişinin seçimine göre aynen ifadan veya müspet zararın tazmininden sorumlu olur. Yetkisizliğinin bilincinde hareket eden temsilci, üçüncü kişinin güvenini kasten zedelediğinden, ağırlaştırılmış bir sorumluluğa tabidir. Ancak üçüncü kişinin aynen ifayı talep edebilmesi, temsilcinin kişisel olarak edimi yerine getirebilmesine bağlıdır³⁵. Bu durumda yetkisiz temsilci ile üçüncü kişi arasında kanuni bir borç ilişkisi meydana gelir. Yetkisiz temsilci, sözleşmenin bir tarafı haline gelmemekle birlikte, kanun gereği bu tarz bir muameleye tabi tutulmaktadır³⁶. Üçüncü kişi aynen ifa yerine uğradığı zararların tazmin edilmesini talep edebilir. Böylece temsilci, ifa menfaatlerinden sorumludur. Üçüncü kişi, yetkili bir temsilci ile sözleşme yapması halinde, içinde bulunacağı konuma getirilir³⁷.

Avrupa Sözleşme Hukuku İlkeleri'nde ve Uluslararası Ticari Sözleşmelere İlişkin İlkeler'de yetkisiz yapılan işlemin temsil olunan tarafından onanmaması halinde, temsilcinin işlemi yetkili olarak yapması halinde, üçüncü kişinin içinde bulunacağı duruma göre olan bütün zararları gidermekle yükümlü olduğu düzenlenmiştir³⁸. Böylece her iki hukuk belgesinde temsilcinin

30 BGE 106 II 133.

31 BECKER, m. 39, n. 7; EREN, s. 416. Akyol, temsilcinin kusuru ile hakkaniyet gerekliliği arasında birbirlerini tamamlayan bir rol olduğunu ifade etmektedir. Temsilcinin kusuru hafifse, hakkaniyet gereksinimi geniş ve derin olmalıdır. Buna karşılık kusur çok ağır ise hakkaniyet şartı hafif tutulmalıdır. AKYOL, s. 538-539.

32 TBK. m. 51 f. 1, "Hâkim, tazminatın kapsamını ve ödenme biçimini, durumun gereğini ve özellikle kusurun ağırlığını göz önüne alarak belirler" şeklindedir.

33 REİSOĞLU Safa, Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, 20. Bası, İstanbul 2008, s. 140; TEKİNAY/AKMAN, s. 205; VON TUHR/PETER, s. 403; BUCHER, s. 589. Aksi yönde görüşler için bkz. ZACH/KÜNZLE, m. 39, n. 85; AKYOL, s. 540.

34 Temsilcinin sadece pozitif bilgisi birinci fıkranın uygulanmasına yol açar. Temsilci ağır kusurlu olduğunda, ikinci fıkra kapsamında ifa menfaatlerini aşmamak kaydıyla menfi menfaatten sorumludur.

35 MEDÍCUS, n. 986; LEPTIEN, m. 179, n. 15

36 LARENZ/WOLF, s. 907; BGH NJW 1970, 241.

37 KÖHLER, s. 172.

38 Nitekim ASHİ m. 3:204 f. 2, "Temsil olunanın madde 3:207'ye göre onanmaması halinde; temsilci, yetkili hareket

kusurundan bağımsız olarak müspet zararlardan sorumlu olacağı öngörülmektedir³⁹. Bu ağır sorumluluğunun çıkış noktası, temsil olunan hesabına hareket eden temsilcinin, bu konuda yetkili olduğunu üçüncü kişiye garanti etmesidir. Bir başka ifadeyle, temsilci bu sıfatıyla hareket ederek, yetkisinin varlığı konusunda bir taahhüdü ortaya koyduğu kabul edilmektedir. Temsilci, bu garanti taahhüdünü ihlal ettiğinde, sözleşme ile kişisel olarak bağlanmamakla birlikte, üçüncü kişiye karşı ağır bir tazminat ödemek zorundadır⁴⁰.

4. Değerlendirme

Bütün hukuk sistemleri yetkisiz hareket eden temsilcinin sorumlu olması gerektiğini öngörmektedir. Bu genel ilke üzerinde görüş birliği olmasına karşılık, sorumluluğun detaylarında önemli yaklaşım farkları göze çarpmaktadır. İncelediğimiz uluslararası hukuk belgelerinde yetkisiz temsilci, kusursuz dahi olsa ifa menfaatlerinden sorumludur. Bu konuda yetkisiz temsilcinin garanti taahhüdüne aykırı hareket etmesinden ötürü ağır bir yükümlülüğü taşınması gerektiği kabul edilir. Oysa Türk-İsviçre ve Alman hukuku, yetkisiz temsilde kademeli bir sorumluluk rejimini benimsemektedir. Yetkisiz hareket eden temsilci, değişen koşullara göre farklı bir sorumluluğa tabi tutulmaktadır. Üç ulusal hukuk sisteminde temsilcinin kusursuz dahi olsa üçüncü kişiye karşı sorumlu olacağı öngörülmekle birlikte, Alman Medeni Kanununda temsilcinin yetkisizliğine ilişkin kastı dışındaki kusurlarında üst sınırı ifa menfaati olan bir menfi zararlarla yükümlü olacağı düzenlenmektedir. Temsilcinin yetkisizliğe ilişkin pozitif bilgisi, üçüncü kişinin seçimine bağlı olarak aynen ifayı veya müspet zararın tazminini gündeme getirir. Hukuk sistemimizde ise yetkisiz temsilci kural olarak menfi zarar ile yükümlüdür. Temsilcinin kusurlu olması ve hakkaniyetin gerektirmesi halinde, müspet zarara kadar uzanan bir sorumluluk söz konusudur. Bu konuda hâkime geniş bir takdir yetkisinin tanınması yerindedir. Şüphesiz takdirini kullanacak olan hâkimin dayanacağı kıstaslar, hukuki istikrara katkı sağlayacaktır. Yetkisiz temsilci, kusursuz sorumluluk ilkesi uyarınca menfi zararlardan sorumlu kılınırken, kusurun varlığı ve hakkaniyetin gerektirmesi halinde üst sınırı müspet zarar olan ve belli koşullarda aynen ifaya uzanan ağırlaştırılan bir sorumluluğu üstlenir. Böylece kanun koyucu, somut durumun özellikleri ışığında tarafların menfaatleri arasında dengeli bir sonuca ulaşmayı hedeflemektedir.

---

etmesi durumunda, üçüncü kişinin içinde bulunacağı duruma göre olan tüm zararları gidermekle yükümlüdür. Bu kural üçüncü kişinin, temsilcinin yetkisizliğini bilmesinde veya bilmesinin mümkün olmasında uygulanmaz" şeklindedir. UTSİ m. 2.2.6 f. 1 ise "Yetkisiz veya yetkisi dışında hareket eden temsilci, temsil olunanın onaması gerçekleşmediğinde, yetkili temsilci olarak ve yetkisi kapsamı içinde işlem yapması söz konusu olsaydı, üçüncü kişinin içinde bulunacağı duruma göre olan tüm zararlarını gidermekle yükümlüdür" düzenlemesini içerir.

39 Unidroit çalışma grubu, temsilcinin iyiniyetli veya kötü niyetli olması arasında fark gözetmeden müspet zararlardan sorumlu olması gerektiğini 9 oya karşılık 4 oy ile kabul etmiştir. Bu konuda bkz. <http://www.unidroit.org/english/documents/1999/study50/s-50-misc21-e.pdf> (22.12.2017).

40 ASHİ m. 3:204 Yorum C; Unidroit 1999 Study L-Misc. 21, Nr. 142 ve Nr. 148; Unidroit 2000 Study L-Misc. 22, Nr. 856 ve Nr. 863.

IV. SORUMLULUĞUN KALKMASI

1. Genel Bakış

Üçüncü kişi, temsilcinin sözleşmeyi yapmak için yetkili olduğuna güvenmesi gerekir. Temsil yetkisinin varlığı ve kapsamı konusunda iyiniyetli olmayan üçüncü kişinin korunacak bir güveni olmadığından, yetkisiz temsilcinin sorumluluğu kural olarak oluşmaz⁴¹.

Türk ve İsviçre Borçlar Kanunu, üçüncü kişinin kötü niyetini ispat eden yetkisiz temsilcinin sorumluluğunun kalkacağını açıkça düzenlemiştir. TBK. m. 47 f. 1 c. 2 (İBK. m. 39 f. 1), “Ancak yetkisiz temsilci, işlemin yapıldığı sırada karşı tarafın, kendisinin yetkisiz olduğunu bildiğini veya bilmesi gerektiğini ispat ederse, kendisinden zararın giderilmesi istenemez” şeklindedir⁴². Böylece üçüncü kişi, işlemin yapıldığı anda muhatabının yetkisiz olduğunu bildiğinde veya bilmesi gerektiğinde, temsilci sorumlu olmaz. Üçüncü kişinin yetki eksikliğini bilmesine rağmen işlem yapması halinde temsilcinin sorumluluğunun ortadan kalkması, MK. m. 2 düşüncesine dayanır⁴³. Üçüncü kişinin bu bilgiye nasıl ulaştığının bir önemi yoktur. Temsilci, yetkili olmadığını üçüncü kişiye bildirdiğinde, işlemin onamanın saklı tutulması kaydıyla yapıldığı sonucuna varılır. Bu durum yetkisiz temsilcinin sorumluluğunu kaldırır. Üçüncü kişinin yetkisizliği bilmesi gerekliliği, somut olayın koşulları içerisinde değerlendirilecektir. Bu konuda üçüncü kişinin genel bir araştırma yükümlülüğü bulunmaz⁴⁴. Ancak işlem hayatında geçerli görüşlere göre somut olayın özellikleri yetkinin varlığına ilişkin dayanaklı tereddütleri doğurduğunda, üçüncü kişinin süreci aydınlatmak için gerekli incelemeyi yapma yükümlülüğü oluşur. Bu incelemeyi gerçekleştirilmeyen üçüncü kişi, göstermesi gereken özeni ihmal ettiğinden, ortaya çıkan sonuçlara katlanmak zorundadır⁴⁵.

2. Türk ve İsviçre Hukuku'nda Yetkisiz Temsilcinin Konumu

Türk ve İsviçre hukukunda üçüncü kişinin kötü niyetinin kusurlu yetkisiz temsilcinin sorumluluğuna etkisi konusunda değişik yaklaşımlar benimsenmektedir. Üçüncü kişinin, temsilci sıfatıyla hareket eden kişinin yetkisiz olduğunu bilmesi veya bilecek durumda olması halinde, temsilciden zararının giderilmesini talep edemeyeceğine ilişkin kural, kusursuz temsilcinin

41 Yetkisiz yapılan işlemin onanacağını üçüncü kişiye garanti eden temsilcinin TBK. m. 128'in (İBK. m. 111) öngördüğü koşullar dairesinde sorumluluğu oluşabilir. Ancak temsilcinin üçüncü kişiye sadece yetkisinin bulunmadığını bildirerek onama kaydıyla işlemi yapması, yetkinin varlığının örtülü garanti edilmesi mahiyetinde değildir. BGE 25 II 852.

42 Alman MK. 179 f. 3 c. 1 gereğince, üçüncü kişi, temsilcinin yetkisizliğini bildiğinde veya bilmesi gerektiğinde, temsilci sorumlu olmaz. Uluslararası hukuk belgeleri de üçüncü kişinin kötü niyetinin yetkisiz temsilcinin sorumsuzluğuna yol açacağını hüküm altına almaktadır. Nitekim ASHİ m. 3:204 f. 2 c. 2, “Bu kural üçüncü kişinin, temsilcinin yetkisizliğini bilmesinde veya bilmesinin mümkün olmasında uygulanmaz” şeklindedir. UTSİ m. 2.2.6 f. 2 ise “Bununla birlikte üçüncü kişi, temsilcinin yetkisiz olduğunu veya yetkisi dışında hareket ettiğini bildiğinde veya bilmesi gerektiğinde, temsilci sorumlu olmaz” içeriğini taşımaktadır.

43 ZACH/KÜNZLE, m. 39, n. 17-18; AKYOL Şener, Medeni Hukukta Çelişki Yasağı, İstanbul 2007, s. 33 ve s. 59.

44 BGH NJW 2000, 1407, 1408, OLG Düsseldorf, NJW-RR 1994, 113.

45 KOLLER, n. 378; ZACH/KÜNZLE, m. 39, n. 20; KÖHLER, s. 173; MEDİCUS, n. 992; BGH NJW 1990, 387-388.

sorumluluğunu düzenleyen TBK. m. 47 f. 1 c. 2'de (İBK. m. 39 f. 1) yer almaktadır. Bu kuralın kusurlu temsilcinin sorumluluğunu düzenleyen TBK. m. 47 f. 2'de uygulanması ile ilgili olarak önemli görüş ayrılıkları söz konusudur. Bu konuda bir görüş, tazminat hakkını ortadan kaldıran kuralın sadece kusursuz temsilcinin sorumluluğunda uygulanabilir olduğunu ileri sürmektedir. Üçüncü kişinin birlikte kusuru illiyet bağıni kesecek yoğunlukta olmaması halinde, bu durum sorumluluk hukukunun genel ilkeleri ışığında TBK. m. 52⁴⁶ (İBK. m. 44) gereğince bir indirim nedeni teşkil eder⁴⁷. Yetkisiz temsilcinin sorumsuzluğuna yol açan olgu TBK. m. 47 f. 1 c. 2'de (İBK. m. 39 f. 1) öngörüldüğünden, bu kural sadece kusursuz yetkisiz temsilci bakımından uygulanabilecektir. TBK. m. 47 f. 2'de (İBK. m. 39 f. 2) temsilcinin de kusuru bulunduğundan, üçüncü kişinin ihmale dayanan bilgisizliği tazminat sorumluluğunu tamamen kaldırmaz⁴⁸. Bu konuda Roma-Pandekt hukukundan beri kökleşen, "zarar verenin kasti karşısında zarar görenin ihmali göz önünde tutulmaz" ilkesi gözetilmelidir⁴⁹. Yetkisiz temsilcinin kusurlu olmasına rağmen, üçüncü kişinin kusurunun temsilcinin sorumsuzluğuna yol açması, adalet duygusuna aykırı olacaktır⁵⁰. Diğer görüş ise yetkisiz temsilcinin sorumsuzluğuna yol açan kuralın TBK. m. 47 f. 1 c. 2'de (İBK. m. 39 f. 1) yer almasına karşılık, TBK. m. 47 f. 2'de düzenlenen halde de uygulanacağını, temsilci sıfatıyla hareket eden kişinin yetkisizliğini bilen veya bilmesi gereken üçüncü kişinin işlemin onanmaması tehlikesini üstlenmesi gerektiğini savunmaktadır⁵¹. Her iki olguda temsilcinin yetkisiz hareket etmesi ve temsil olunanın işlemi onanmaması tehlikesini göze alan üçüncü kişi, korunmaya değer değildir. Böylece üçüncü kişi, yetkisiz temsilcinin kusurundan bağımsız olarak yapılan işlemde doğan zararlara katlanmak zorundadır. Yetkisiz temsilcinin kusurunun tazminattan bir indirim nedeni teşkil edeceği yönündeki düşünceler isabetli değildir. Özellikle temsilcinin yetkisizliğini kasıtlı bir şekilde üçüncü kişiye aktarmadığı halde, üçüncü kişinin hafif kusurunun temsilcinin sorumluluğunu tamamen ortadan kaldırmasının hakkaniyete aykırı olduğu ileri sürülebilir. Bu anlamda üçüncü kişinin konumunu iyileştirmek amacıyla temsilcinin kasıtlı olmasına karşılık, üçüncü kişinin yetki eksikliğini hafif kusuru nedeniyle bilmemesi halinde, temsilcinin sorumluluğunun devam etmesi gerektiği savunulabilir. Ancak TBK. m. 47 f. 1 c. 2

46 TBK. m. 52 hükmü, "Zarar gören, zararı doğuran fiile razı olmuş veya zararın doğmasında ya da artmasında etkili olmuş yahut tazminat yükümlüsünün durumunu ağırlaştırmış ise hâkim, tazminatı indirebilir veya tamamen kaldırabilir (1). Zarara hafif kusuruyla sebep olan tazminat yükümlüsü, tazminatı ödediğinde yoksulluğa düşecek olur ve hakkaniyet de gerektirirse hâkim, tazminatı indirebilir (2)" şeklindedir.

47 İsviçre Federal Mahkemesi, üçüncü kişinin dikkatsizliğinin temsilcinin sorumluluğunu ortadan kaldırmasının kanun metnine uygun olduğuna, ancak birlikte kusurun bir indirim nedeni teşkil eden ve sadece illiyet bağıni kesecek yoğunlukta olduğunda sorumsuzluğa yol açan İBK. m. 44 ve İBK. m. 99 f. 3 sistemiyle çeliştiğine hükmetmiştir. BGE 116 II 689, özellikle s. 694.

48 SCHWENZER, n. 43.09; LOSER, s. 274 ve s. 353; WATTER/SCHNELLER, m. 39, n. 4; KOCAYUSUPFAŞAOĞLU, s. 742-743.

49 SUNGURBEY Ayfer Kutlu, Yetkisiz Temsil, Özellikle Culpa in Contrahendo ve Olumsuz Zarar, İstanbul 1988, s. 182; ERGÜNE, s. 211. Oser/Schönenberger, kendisini açıkça yetkili gösteren yetkisiz temsilcinin sorumluluktan kurtulmak için üçüncü kişinin özen eksikliğine dayanması halinde, üçüncü kişinin MK. m. 2'ye aykırılığı (replicatio doli) ileri sürebileceğini ifade etmektedir. OSER/SCHÖNENBERGER, m. 39 n. 15

50 PİOTET Paul, Culpa in contrahendo et responsabilité précontractuelle en droit privé suisse, Berne 1963, s. 102. Ergüne, tazminat hakkının tamamen yitirilmesi şeklinde sert bir netice öngören bu tarz istisnai hükümlerin yorumunda kanunun lafzına sıkı sıkıya bağılı kalınmaması gerektiğini ileri sürmektedir. ERGÜNE, s. 211.

51 VİOLAND, s. 151-152; ZACH/KÜNZLE, m. 39, n. 20; KOLLER, n. 381; İNCEOĞLU, s. 459-461.

(İBK. m. 39 f. 1) hükmü bu çözüm şekline izin vermez⁵². Üçüncü kişinin pozitif veya normatif bilgisi, kanunun açık ifadesi karşısında temsilcinin kusuru halinde dahi sorumluluğu tamamen etkisiz kılmaktadır. Üçüncü kişinin iyi niyetinin bulunmaması, tazminat sorumluluğunu azaltan bir neden olmasının ötesinde, yetkisiz temsilcinin sorumsuzluğuna yol açar. Temsilcinin bilerek yetkisiz hareket etmesi halinde dahi üçüncü kişinin iyi niyeti aranmalıdır. Bu görüşü temsil eden yazarlar, hafif kusurlu üçüncü kişinin, kasıtlı hareket eden yetkisiz temsilciye karşı korumasız olmadığını vurgulamaktadır. Üçüncü kişi, yetkisiz temsilcinin sorumluluğuna TBK. m. 49⁵³ (İBK. m. 41) uyarınca yönelebilecektir⁵⁴. Diğer yandan üçüncü kişinin işlemin yapılmasından sonra yetkisizliği bilmesi veya bilmesi gerekliliği, temsilcinin sorumluluğunu TBK. m. 47 (İBK. m. 39) kapsamında tamamen kaldırmaz. İşlemin yapılmasından sonra yetki eksikliğini öğrenen üçüncü kişi, durumun gereği zararın ortaya çıkmasını veya artmasını engelleme olanağına sahip olabilir. Bu amaca yönelik adımların ihmal edilmesi, sorumluluğun indirilmesine dayanak teşkil edebilir⁵⁵. Zararın ortaya çıkmasında veya artmasında üçüncü kişinin birlikte kusuru bulunduğu takdirde, TBK. m. 52 (İBK. m. 44) hükmü uygulama alanı bulacaktır⁵⁶.

3. Alman Hukuku'nda Yetkisiz Temsilcinin Konumu

Alman hukukunda da üçüncü kişinin yetkisizliği bildiğinde veya bilmesi gerektiğinde, temsilcinin sorumluluğunun kalkacağı öngörülmektedir (MK. m. 179 f. 3). Bu durumda üçüncü kişinin korunmaya değer olmadığı kabul edilir⁵⁷. Yetkinin varlığı konusunda tereddütleri olmasına rağmen gerekli araştırmaları yapmayan üçüncü kişi, yetkisiz işlemin onanmaması tehlikesini üstlenmesi gerekir. Üçüncü kişi, yetki eksikliğini bildiğinde veya ihmali nedeniyle bilmediğinde, temsilcinin sorumluluğu tamamen ortadan kalkar. Bu sonuç, temsilcinin yetki eksikliğini bildiği olgularda da geçerlidir⁵⁸. Böylece yetkisiz temsilcinin kusuru ile üçüncü kişinin kusurunun karşılaştığı hallerde dahi birlikte kusura ilişkin MK. m. 254 hükmü dikkate alınmaz⁵⁹. Kusurlu üçüncü kişi, kusurlu yetkisiz temsilciden indirimli de olsa tazminat talebinde bulunamaz⁶⁰. Tamamı veya hiç ilkesi geçerlidir. Üçüncü kişinin yetkisizliği bilmesinde veya bilmesinin gerekmesinde, işlemin yapıldığı an dikkate alınır. Bu nedenle yetkisizlik sonradan öğrenildiğinde, birlikte kusura ilişkin MK. m. 254 hükmü uygulama alanı bulabilecektir⁶¹.

52 KOLLER, n. 381, VIOLAND, s. 152-153.

53 TBK. m. 49 hükmü, "Kusurlu ve hukuka aykırı bir fiille başkasına zarar veren, bu zararı gidermekle yükümlüdür (1). Zarar verici fiili yasaklayan bir hukuk kuralı bulunmasa bile, ahlaka aykırı bir fiille başkasına kasten zarar veren de, bu zararı gidermekle yükümlüdür (2)" şeklindedir.

54 KOLLER, n. 381 ve n. 387; ZACH/KÜNZLE, m. 39, n. 20; İNCEOĞLU, s. 461.

55 Örneğin üçüncü kişinin TBK. m. 46 f. 2 gereğince onama konusunda temsil olunana süre tayininde gecikmesi, tazminatın tenkisine yol açabilir.

56 VIOLAND, s. 186; ZACH/KÜNZLE, m. 39, n. 62; KOLLER, n. 408; İNCEOĞLU, s. 481.

57 BGH NJW 2009, 215.

58 KÖHLER, s. 173

59 LARENZ/WOLF, s. 909; LEPTIEN, m. 179, n. 19; SCHRAMM, m. 179, n. 40.

60 Ancak üçüncü kişi, MK. m. 179'da öngörülen sorumluluk rejimi dışında, koşulların varlığında haksız fiilden veya sebepsiz zenginleşmeden doğan talepleri temsilciye yöneltebilecektir. LEPTIEN, m. 179, n. 22.

61 LEPTIEN, m. 179, n. 19 dn. 95; SCHILKEN, m. 179, n. 19.

4. Uluslararası Hukuk Belgelerinde Yetkisiz Temsilcinin Konumu

Uluslararası hukuk belgeleri üçüncü kişinin kötü niyetinin yetkisiz temsilcinin sorumluluğunu kaldıracağına birleşmektedir⁶². Yetkisiz temsilcinin sorumluluğu, üçüncü kişinin iyiniyetli olmasını gerektirir. Üçüncü kişinin kötü niyetli olması halinde, temsilcinin yetki garantisinden bahsedilemeyeceğinden, onun garantiye dayalı sorumluluğu da gündeme gelmez⁶³. Bu durumda üçüncü kişinin, sözde temsilcinin yetkisizliğinin veya iddia edilen temsil olunanın işlemi onamaması tehlikesini üstlendiği kabul edilir. Ancak Avrupa Sözleşme Hukuku İlkeleri'nde üçüncü kişinin göstermesi gereken özen ölçüsü, Uluslararası Ticari Sözleşmelere İlişkin İlkeler'de öngörülen özen ölçüsünden daha düşüktür. Buna göre Avrupa düzleminde oluşturulan belgede üçüncü kişinin kastı dışında ağır kusuru yetkisiz temsilcinin sorumluluğunu ortadan kaldırmaz⁶⁴. Oysa Uluslararası Ticari Sözleşmelere İlişkin İlkeler'de üçüncü kişinin hafif kusuru dahi temsilcinin sorumluluğunu etkisiz kılar⁶⁵. Böylece ticari işlemlerde üçüncü kişinin özen yükümlülüğü ağırlaştırılmıştır. Her iki belgede de üçüncü kişinin yetki eksikliğine ilişkin kusuru, temsilcinin sorumluluğunu tamamen ortadan kaldırmaz⁶⁶. Bu anlamda birlikte kusura dayalı indirim nedenleri dikkate alınmaz.

5. Değerlendirme

Kanaatimizce üçüncü kişinin kötü niyeti, kusurundan bağımsız olarak yetkisiz temsilcinin sorumsuzluğuna yol açar. Kanun koyucu bir taraftan yetkisiz temsilciyi kusursuz bir şekilde sorumlu tutmakta, kusurun varlığında ve hakkaniyetin gerektirmesinde ise ağırlaştırılmış bir sorumluluğa yer vermekte; diğer taraftan üçüncü kişinin iyiniyetli olmaması halinde sorumluluğu kaldırarak, tarafların menfaatleri arasında belli bir denge sağlamaktadır. Bu anlamda temsilcinin kusuru karşısında üçüncü kişinin kötü niyetinin temsilcinin sorumluluğunu etkisiz kılmayacağı yönündeki anlayışın çıkışını teşkil eden, zarar görenin kusurunun illiyet bağıını kesecek yoğunlukta olmaması halinde, bunu bir indirim nedeni olarak kabul eden sorumluluk hukuku sistemine aykırı olacağı gerekçesi yerinde değildir. Zira TBK. m. 47'nin öngördüğü rejim, sadece bu açıdan değil, birçok konuda sorumluluk ilkelerinden ayrılmaktadır. Hükümde öngörülen sorumluluğun ağırlaştırılmış şekli, diğer güven sorumluluğu hallerinde genel olarak rastlanmaz. Nitekim TBK. m. 47'de sorumluluğun temeli culpa in contrahendo'ya dayandırılır. Sözleşme görüşmelerinden kaynaklanan bu sorumluluk esasen bir kusur sorumluluğudur. Oysa yetkisiz temsilci, hükmün birinci fıkrası kapsamında kusursuz dahi olsa menfi zararlardan sorumludur. Bir kimsenin kesin geçersiz hale gelen bir hukuki işleminden ötürü müspet zarar ve

62 ASHİ m. 3:204 f. 2 c. 2, "Bu kural üçüncü kişinin, temsilcinin yetkisizliğini bilmesinde veya bilmesinin mümkün olmasında uygulanmaz" düzenlemesini içermektedir. UTSİ m. 2.2.6 f. 2 ise "Bununla birlikte üçüncü kişi, temsilcinin yetkisiz olduğunu veya yetkisi dışında hareket ettiğini bildiğinde veya bilmesi gerektiğinde, temsilci sorumlu olmaz" şeklindedir.

63 ASHİ m. 3:204 Yorum D.

64 ASHİ m. 3:204 f. 2 c. 2, "(...) bilmesinde veya bilmesinin mümkün olmasında (...)" şeklindedir.

65 UTSİ m. 2.2.6 f. 2, "(...) bildiğinde veya bilmesi gerektiğinde (...)" düzenlemesini içermektedir.

66 LOSER, s. 354.

hatta aynen ifa ile sorumlu olması da olağan kabul edilemez. Böylece üçüncü kişinin kötü niyeti, kanunun açık düzenlemesi karşısında kusurlu temsilcinin sorumluluğunu tamamen kaldırır. Tazminat hakkının tamamen yitirilmesi şeklinde sert bir netice öngören hükümlerin yorumunda kanunun lafzına sıkı sıkıya bağlı kalınmaması gerektiğine ilişkin görüşler kabul edilemez. Bu yaklaşım keyfi bir hukuk uygulamasına yol açar. Kaldı ki muhatabının yetkisi konusunda gerekli özeni göstermediğinden kusurlu kabul edilen üçüncü kişi, kasıtlı bir şekilde yetkisiz hareket eden temsilciye karşı korumasız değildir. Kusurlu üçüncü kişi, TBK. m. 49 gereğince yetkisiz temsilcinin sorumluluğuna yönelebilir. Zira TBK. m. 49'da öngörülen düzenleme, TBK. m. 47'den farklı olarak üçüncü kişinin iyi niyetini koşul olarak aramaz. Bu durumda tarafların kusuru, TBK. m. 52 gereğince tazminattan indirim nedeni teşkil eder. Diğer yandan üçüncü kişinin yetki eksikliğini bilmesi gerekliliği, kusurundan bağımsız olarak temsilcinin sorumluluğunu kaldırmakla birlikte, üçüncü kişinin göstermesi gereken özenin ölçüsü yüksek tutulmadığında karşı görüşteki yazarların dayandığı hakkaniyetin gerçekleşmesi sağlanabilir. Ancak bu öneri TTK. m. 18 f. 2 ışığında tacirler açısından geçerli olamaz. Son olarak TBK. m. 47 f. 1 c. 2'de yer alan düzenlemenin her iki fıkrayı kapsayacak tarzda üçüncü fıkraya yerleştirilmesinin, bu konudaki tartışmaları ortadan kaldıracağını vurgulamamız gerekir. Bu kuralın, sebepsiz zenginleşmeden doğan hakların saklı tutulduğu ve tamamen gereksiz olan üçüncü fıkranın yerine yerleştirilmesi tavsiyeye şayandır. Böylece muhatabının yetkisizliğini bilen veya bilmesi gereken üçüncü kişinin, kusurundan bağımsız olarak temsilcinin sorumluluğuna yönelemeyeceği her türlü tereddütten uzak bir şekilde hüküm altına alınmış olacaktır.

V. SONUÇ

Temsilci sıfatıyla hareket eden bir kimsenin yetkisiz bir şekilde temsil olunanın hesabına yaptığı işlem, temsil olunanın hukuki konumunu kural olarak etkilemez. Bu durumda yetkisiz temsilcinin üçüncü kişiye karşı sorumluluğu gündeme gelir. İncelediğimiz hukuk sistemlerinde yetkisiz temsilcinin hukuki sorumluluğunun oluşumunda ortak koşulların benimsendiğini tespit ettik. Yetkisiz temsilcinin sorumlu olması, onun doğrudan temsil kapsamında hareket etmesini gerektirir. Temsilci, başkasının adına ve hesabına yetkisiz bir şekilde işlem yapmalıdır. Üçüncü kişi, doğrudan temsil hükümleri kapsamında yaptığı işlemde nihai muhatap olarak gördüğü temsil olunan ile etkili bir işlem yapamamalıdır. Böylece dolaylı temsil kurumunun hukuki niteliği gereği kendi adına ve temsil olunan hesabına hareket eden dolaylı temsilcinin sorumluluğunun oluşmayacağı sonucuna vardık. Zira kendi adına hareket eden dolaylı temsilci, sözleşmenin tarafı olarak edimini bizzat üçüncü kişiye karşı yerine getirmek zorundadır. Sorumluluğun meydana gelmesinde aranan diğer bir koşul, temsil işleminin doğrudan temsilcinin yetkisizliğinden ötürü etkili olmamasıdır. Temsilcinin yaptığı işlem, hesabına hareket edilen temsil olunan tarafından onandığında, geçerli hale gelebilmelidir. Temsilcinin yetkisiz hareket etmesi ile üçüncü kişinin zararı arasında illiyet bağının olması gerekir. Sözleşmenin geçerli olmasını engelleyen başka unsurların varlığı, sorumluluğun kalkmasına neden olur. Temsilcinin sözleşmeyi yetkisiz bir şekilde yapması, üçüncü kişinin konumunu haksız bir şekilde iyileştirmemelidir.

Yetkisiz temsilcinin doğrudan temsil ilkeleri doğrultusunda yaptığı işlem, askıda hükümsüzlük yaptırımına tabidir. Üçüncü kişi, yetkisiz işlem ile bağlı olmasına karşılık, hesabına hareket edilen temsil olunan bağlı değildir. Yetkisiz işlemin temsil olunan tarafından onanmaması, işlemi kesin olarak geçersiz kılar. Bu durumda üçüncü kişi, hukuki işlem ile bağlı olmaktan kurtulurken, temsilcinin sorumluluğu gündeme gelir. Ele aldığımız ulusal ve uluslararası hukuk düzenleri, yetkisiz temsilcinin sorumluluğunun kusurundan bağımsız olarak oluşacağını öngörmektedir. Temsilci, yetkisini araştırmak ve doğrulamak konusunda üçüncü kişiye nazaran daha elverişli bir konumda olduğundan, sorumluluğa ilişkin sert yaklaşımı desteklemekteyiz.

Uluslararası hukuk belgeleri, kusursuz yetkisiz temsilciyi ifa menfaatlerinden sorumlu tutmaktadır. Yetkisiz temsilci, işlemin yetkili bir şekilde yapılmış olması halinde, üçüncü kişinin içinde bulunacağı duruma göre olan tüm zararlardan sorumlu olacaktır. Türk-İsviçre ve Alman hukuku ise esnek bir sorumluluk rejimi düzenlemiştir. Buna göre Alman Medeni Kanunu, kasıtlı bir şekilde yetkisiz hareket eden temsilcinin, üçüncü kişinin seçimine göre aynen ifadan veya müspet zararlardan sorumlu olmasını öngörmektedir. Kasıt dışındaki kusur olgularında, üst sınırı ifa menfaati olan menfi zararların karşılanması gündeme gelmektedir. Hukuk sistemimizde ise temsilci, yetkisizliğe ilişkin bilgisizliğinde kusursuz olduğunda menfi zararlardan sorumlu olurken, kusurun varlığında ve hakkaniyet gerektirdiğinde üst sınırı müspet zarar olan ve belli koşullarda aynen ifaya uzanan bir sorumluluğu üstlenmektedir. Kanun koyucu bu tarz bir düzenleme ile üçüncü kişinin ve temsilcinin menfaati arasında belli bir dengeyi gözetmektedir. Hukuk sistemimizin benimsediği yaklaşım, tarafların haklı menfaatlerinin korunması bakımından yerindedir. Hâkime tanınan geniş takdir olanağı, somut olayın ve değişen koşulların dikkate alınmasını desteklemektedir. Bu anlamda tarafların içinde bulunduğu koşulları gözetmeksizin, yetkisiz temsilciyi her durumda müspet zararlardan sorumlu tutan uluslararası belgelerin yaklaşımı, hakkaniyete uygun değildir. Ancak bu düzenlemelerin mutlak bir hukuki kesinliği sağladığı göz ardı edilemez.

İncelediğimiz hukuk sistemleri, yetkisiz temsilcinin sorumluluğunda üçüncü kişinin iyiniyetli olması gerektiğini öngörmektedir. Üçüncü kişi, işlemin yapıldığı anda yetkisizliği bildiğinde veya bilmesi gerektiğinde, temsilcinin sorumluluğu kalkar. Üçüncü kişinin temsil yetkisinin varlığını araştırmak konusunda genel bir yükümlülüğünün olmamasına karşılık, somut olayda yetkinin varlığı veya sınırları konusunda şüphe uyandıran olguların bulunması halinde, gerekli incelemeyi yapmayan üçüncü kişinin kusurlu kabul edileceği sonucuna vardık.

Yetkisiz temsilcinin sorumluluğuna yönelen üçüncü kişinin iyiniyetli olması gerektiği ilkesi ortak bir paydada tanınmasına rağmen, üçüncü kişinin kötü niyetinin kusurlu yetkisiz temsilcinin sorumluluğuna etkisinin tartışmalı olduğunu belirledik. Alman Medeni Kanunu m. 179 f. 3, üçüncü kişinin kötü niyetinin, kasıtlı olarak dahi hareket eden temsilcinin sorumsuzluğuna yol açtığını öngörmektedir. Bu konuda birlikte kusura ilişkin indirim nedenleri uygulanmaz. Ancak koşulların varlığı halinde, haksız fiilden veya sebepsiz zenginleşmeden doğan taleplerin ileri sürülmesi desteklenmektedir. Alman hukukunda öngörülen düzenleme, hukuki kesinliği sağlamaktadır. Uluslararası hukuk belgelerinde de benzer bir süreç benimsenmiştir. Üçüncü

kişinin kusuru, yetkisiz hareket eden temsilcinin sorumluluğunu tamamen kaldırmakla birlikte, üçüncü kişinin göstermesi gereken özen ölçüsü iki belgede farklı tayin edilmiştir. Avrupa Sözleşme Hukuku İlkeleri'nde üçüncü kişinin hafif kusuru, yetkisiz temsilcinin sorumsuzluğuna yol açmaz. Uluslararası Ticari Sözleşmelere İlişkin İlkeler ise üçüncü kişinin göstermesi gereken özen yükümlülüğünü ağırlaştırmıştır. Ticari işlemlerde tacirin göstermesi gereken özenin derecesi açısından ulaşılan sonuç yerindedir.

Hukuk sistemimizde üçüncü kişinin yetkisizliğe ilişkin pozitif veya normatif bilgisinin, kusurlu temsilcinin sorumluluğunu tamamen kaldırdığı neticesine vardık. Kanun koyucu, TBK. m. 47'de kusursuz yetkisiz temsilciyi menfi zararlardan sorumlu tutmakta, kusurun varlığında ve hakkaniyetin gerektirmesinde ise üst sınırı müspet zarar olan ve aynen ifaya uzanan ağır bir sorumluluğu öngörmektedir. Ancak kanun koyucu diğer yandan yetkisizliği bilen veya bilmesi gereken üçüncü kişinin tazminat olanağını kaldırarak, temsilcinin genel ilkelerden daha sert düzenlenen sorumluluğunu dengelemektedir. Hükmün lafzı, hakkaniyete dayalı yaklaşımları dayanaksız kılmaktadır. Bu çözüm şekli, incelediğimiz diğer hukuk düzenlerinde öngörülen düzenlemeler ışığında ulaştığımız sonuçlar ile örtüşmektedir. Hafif kusurlu üçüncü kişinin kasıtlı yetkisiz hareket eden temsilciye karşı korumasız olmadığını belirledik. Üçüncü kişi, haksız fiillerden doğan borç ilişkileri kapsamında yetkisiz temsilciye yönelebilecektir. Üçüncü kişi, iyiniyetin koşul olarak aranmadığı TBK. m. 49 uyarınca yetkisiz temsilciyi dava ettiğinde, tarafların kusuru TBK. m. 52 gereğince indirim nedeni olarak dikkate alınır.

Yetkisiz temsilcinin sorumsuzluğunun koşulunu düzenleyen TBK. m. 47 f. 1 c. 2'de yer alan hükmün, her iki fıkrayı içerecek tarzda sebepsiz zenginleşmeden doğan hakların saklı tutulduğu üçüncü fıkranın yerine yerleştirilmesi, kuralın uygulama alanı ve etkisi konusundaki tereddütleri sonlandıracaktır.

KAYNAKÇA

- AKYOL** Şenol, Türk Medeni Hukukunda Temsil, İstanbul 2009.
- AKYOL** Şener, Medeni Hukukta Çelişki Yasağı, İstanbul 2007.
- BECKER** Hermann, Kommentar zum Schweizerischen Privatrecht, Band IV: Obligationenrecht, I. Abteilung: Allgemeine Bestimmungen (Art. 1-183), 2. Auflage, Bern 1941.
- BUCHER** Eugen, Schweizerisches Obligationenrecht, Allgemeiner Teil ohne Deliktsrecht, 2. Auflage, Zürich 1988.
- CANARİS** Claus-Wilhelm, Die Vertrauenshaftung im deutschen Privatrecht, München 1971.
- EREN** Fikret, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 10. Bası, İstanbul 2008.
- ERGÜNE** Mehmet Serkan, Olumsuz Zarar, İstanbul 2008.
- ESENER** Turhan, Yetkisiz Temsil, Ankara 1963.
- FEYZİOĞLU** Feyzi Necmeddin, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, c. I, 2. Bası, İstanbul 1976.
- FLUME** Werner, Allgemeiner Teil des Bürgerlichen Recht, Zweiter Band: Das Rechtsgeschäft, 3. Auflage, Berlin/Heidelberg/New York 1979.
- HÜBNER** Ulrich, Interessenkonflikt und Vertretungsmacht, München 1977.
- İNCEOĞLU** Murat, Borçlar Hukukunda Doğrudan Temsil, İstanbul 2010.
- KELLER** Max/**SCHÖBİ** Christian, Das Schweizerische Schuldrecht, Band I, Allgemeine Lehren des Vertragsrecht, 3. Auflage, Basel/Frankfurt am Main 1988.
- KOCAYUSUFPAŞAOĞLU** Necip/**HATEMİ** Hüseyin/**SEROZAN** Rona/**ARPACI** Abdülkadir, Borçlar Hukuku, Genel Bölüm, Birinci Cilt, Borçlar Hukukuna Giriş, Hukuki İşlem, Sözleşme, 4. Bası, İstanbul 2008.
- KOLLER** Alfred, Der gute und der böse Glaube im allgemeinen Schuldrecht, Freiburg 1985.
- KÖHLER** Helmut: Allgemeiner Teil des BGB, München 2009.
- LANDO** Ole/**BEALE** Hugh, Principles of European Contract Law, Part I and II, Kluwer Law International, The Hague/London/Boston 2000.
- LARENZ** Karl/**WOLF** Manfred, Allgemeiner Teil des Bürgerlichen Rechts, München 2004.
- LEPTİEN** Ulrich, Soergel Bürgerliches Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, Band 2, Allgemeiner Teil 2, § 104-240, 13. Auflage, Stuttgart 1999.
- LOSER** Peter, Die Vertauenshaftung im schweizerischen Schuldrecht, Bern 2006.
- MEDİCUS** Dieter, Allgemeiner Teil des BGB, 9. Auflage, Heidelberg 2006.
- OSER** Hugo/**SCHÖNENBERGER** Wilhelm, Kommentar zum Obligationenrecht, 3. Teil, Zürich 1945, Art. 458-465.
- PİOTET** Paul, Culpa in contrahendo et responsabilité précontractuelle en droit privé suisse, Berne 1963.
- REİSOĞLU** Safa, Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, 20. Bası, İstanbul 2008.
- SCHİLKEN** Eberhard, J. Von Staudingers Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Allgemeiner Teil, § 164-240, Berlin 2004.
- SCHRAMM** Karl-Heinz, Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 1, Allgemeiner Teil, § 1-240, 5. Auflage, München 2006.
- SCHWENZER** Ingeborg, Schweizerisches Obligationenrecht, Allgemeiner Teil, 4. Auflage, Bern 2006.
- SUNGURBEY** Ayfer Kutlu, Yetkisiz Temsil, Özellikle Culpa in Contrahendo ve Olumsuz Zarar, İstanbul 1988.
- TEKİNAY** Selahattin Sulhi/**AKMAN** Sermet/**BURCUOĞLU** Haluk/**ALTOP** Atilla, Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, 7. Bası, İstanbul 1993.

VIOLAND Georges, Die Stellvertretung ohne Ermächtigung, OR Art. 38 und 39, Bern und Stuttgart 1988.

VON BÜREN Bruno, Schweizerisches Obligationenrecht, Allgemeiner Teil, Zürich, 1964.

VON TUHR Andreas/**PETER** Hans, Allgemeiner Teil des Schweizerischen Obligationenrecht, Erster Band, Dritte Auflage, Zürich 1979.

WATTER Rolf/**SCHNELLER** Yves, Basler Kommentar, Obligationenrecht I, Art. 1-529, Hrsg. Honsell/Vogt/Wiegand, 4. Auflage, Basel 2007.

YAVUZ Cevdet, Türk-İsviçre ve Fransız Medeni Hukuklarında Dolaylı Temsil, İstanbul 1983.

ZÄCH Roger/**KÜNZLE** Hans Rainer: Berner Kommentar, Kommentar zum schweizerischen Privatrecht, Band VI: Das Obligationenrecht, 1. Abteilung: Allgemeine Bestimmungen, 2. Teilband, 2. Unterteilband: Stellvertretung, Kommentar zu Art. 32-40 OR, Bern 1990.

www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2016/principles2016-e.pdf

www.unidroit.org/english/documents/1999/study50/s-50-misc21-e.pdf